

Szabó Magda regényeinek értelmezése a jungi archetípusok tükrébe

Jelige: adgam

BEVEZETÉS

Gyermekkorom óta lenyűgöz a mitológia. Teljesen mindegy, hogy a világ mely táján élő - vagy már holt - kultúra keletkezéstörténetét olvastam, mindig is érzetem, hogy ez többről szól, mint pusztán az emberiség hajnalán élt „tudatlan” emberek meséi, akik próbálják önmagukat és a környező világukat megmagyarázni és elhelyezni a világegyetemben. Minden egy töről fakad, egy ún. kollektív tudatból. Minél különbözőbb az ún. díszlet, annál szembetűnőbb a centrális igazság a mitológiában. Tulajdonképpen ez lehet dolgozatom közvetett előzménye is, melynek célja a Szabó Magda regényeiben tudatosan vagy tudattalanul elrejtett archetipikus minták vizsgálata, illetve annak a kutatása, hogy az említett minták hozzájárulnak-e a szemantikai mező tágulásához.

Véleményem szerint nem csak véletlen hasonlóságokról van szó. Az elmúlt pár évtizedben komoly kutatások vizsgálták az archetipusok létét, és meglétét mind az emberi pszichében, mind a művészetekben. Ebből kifolyólag pszichológia, mitológia és művészet kapcsolata elválaszthatatlanná vált.

Kiindulásképpen vallásantropológiai szempontból körbejárom a mítosz fogalmát és osztályozom, mivel az irodalom, sőt semmilyen művészeti ág nem értelmezhető csak önnön területén belül zárt rendszerként. Ennek a témakörnek a bemutatásához többek között a Tokarev-féle Mitológiai Enciklopédiát tekintem alapvető szakirodalomnak.

Dolgozatom következő – bővebb - tételében magát az archetípust és fejlődését mutatom be. A jungi analitikus pszichológia alapjait, és ezeknek a továbbélését és fejlődését a lélektanban, mint tudományban. Jung egyik leghíresebb tanítványa Mircea Eliade, akinek a nevéhez számos mítoszelemzés, csakúgy vallásantropológiai mint irodalmi tanulmány fűződik. Részletesen foglalkozott az archetipusok problematikájával, nem pszichológiai, hanem inkább antropológiai szempontból. Kutatási tematikámban az általa definiált fogalommal dolgozom, mégis úgy érzem a Jung munkásságát lehetetlen kihagyni, mivel neki köszönhetjük a fogalmat, és az értelmezés teljességéhez szükséges az általa felépített archetípus rendszer is. Előre fel kell hívnom a figyelmet, arra a sajnálatos tényre, hogy ismereteim hiányában helytelen címet adtam dolgozatomnak. A dolgozat helyes címe a következő: Szabó Magda regényeinek az elemzése az archetipusok tükrében.

A regényelemzések közben, minden egyes fejezet elején bemutatom az általam csoportosított női fogalomköröket: az Gyermeket, a Szeretőt és az Anyát. Kifejtem, hogy mi alapján választottam ezeket a női lét reprezentálható életszakaszainak, illetve, hogy az adott műben mely karaktereket fogom elemezni, és milyen jellegzetes karakterek jegyekkel találkozhatunk.

A MÍTOSZRÓL PÁR SZÓBAN

Tulajdonképpen mi is a mítosz? Ostoba mesék „primitív” emberektől, akik technikai, tudományos és kulturális fejlettségüknek megfelelően magyarázták meg a környező világot? Mint a bevezetésben megemlítettem, szerintem sokkal több és sokkal mélyebb háttere van a mitikus gondolkodásnak. A modern kor lélektelenül racionális embere süket a transzcendens világ utolsó sóhajtására. Számukra mérhető a világ, mértékegységekből áll, és mindennek megállapítható az ára, az értéke pedig elsikkadhat. A mítosz keletkezéstörténetéhez hozzátartozik, hogy: *”a primitív ember még nem különböztette meg magát sem környezeti, sem társadalmi környezetétől, másodszor, megvoltak a logikai diffúziói, az érzelmi és effektív-motorikus szférától még egyértelműen külön nem vált primitív gondolkodás tagolatlanságának elemei. Ennek következménye lett a természet naiv humanizálása, s ebből fakadóan az egyetemes megszemélyesítés a mítoszokban, a természeti és kulturális (társadalmi) objektumok széles körű „metaforikus” párhuzamba állítása. Az ember a maga tulajdonságait vitte át a természeti jelenségekre és tárgyakra, életet, emberi érzéseket adományozott nekik.”*¹ Ebben az értelemben a mítosz csak magyarázat a világra, egyszerű, pontos és hihető. De akkor minek köszönhetőek a hasonlóságok különböző mitológiákban?

Eliade Mircea – és sokan mások – ez ellen tiltakozik, és azt kutatja mivel lehet több a mítosz, mint szórakoztatás. Létezhet-e igazság, egy transzcendens igazság rég elfelejtett korok elbeszéléseiben. Véleményem szerint a mítosz felfed, tanít, és utat mutat, de csak annak, aki képes és akar is a mélyére látni.

*„A mítosz szent történetet beszél el mint őseredeti eseményt, amely az idők kezdetén, ab initio zajlott le. Szent történetet elbeszélni azonban valamilyen misztérium felfedésével egyenértékű, mert a mítoszban szereplő személyek nem emberi lények: istenek vagy kultúra teremtő hősök, és tetteik ezért misztériumok, amelyeket az ember nem lenne képes tapasztalni, ha nem tárulnának fel előtte. A mítosz tehát arról szóló történet, ami in illo telpore következett be, beszámoló arról, hogy mit tettek az istenek és a hősök az idők kezdetén.”*²

A mítosz felfed: felfedi a világ teremtését, létrejöttét, hogy mi miből manifesztálódott. A korai mítoszok istenek születését, bűnbeesését, az emberek örök és hallhatatlan

¹ Tokarev, Sz. A. szerkesztésében Mitológiai Enciklopédia 12. oldal

² Eliade, Mircea: A szent és a profán 87. oldal

tulajdonságait mutatja be, legyen az erény vagy bűn. És ami a legfontosabb, hogy mindezt kortól és néptől függetlenül. Számost nép mitológiájában megtalálhatóak ugyanazok a motívumok, mindegyikre a későbbiekben ki fogok térni.

A mítosz tanít és utat mutat. Ha elfogadjuk Eliade nézeteit, miszerint: „A „primitív” vagy archaikus ember tudatos viselkedésének egyetlen részletében sem hajlandó olyan cselekvést elismerni, amelyet korábban ne rendelt volna el valaki más, valamely nem emberi lény...”³, akkor láthatjuk, hogy tanítás: szabályrendszerek és világnézetek összefoglalása, mely megmutatja a kor emberének, hogyan érdemes élnie és mit kell tennie ahhoz, hogy összhangban legyen önmagával és a külvilággal.

Ebben a fejezetben felvázoltam a mítosz fogalmát, megteremtve a táptalajt az archetípus értelmezésének. A következő fejezetben az archetípussal fogok foglalkozni.

³ Eliade, Mircea: Az örök visszatérés mítosza 17. oldal

MI IS AZ AZ ARCHETÍPUS?

Vallástudományokban gyakran használt fogalom, - mely csakúgy mint a kultúra, a kommunikáció, vagy a szöveg, mint olyan- ahány nézet, annyiféle jelentéssel bír. Pontos jelentése őskép, ősforma.

Magár a fogalmat a freudi gondolatmenet tovább dolgozásával Carl Gustav Jung teremtette meg, melyet követői bővítettek, átdolgoztak vagy finomítottak, leválasztották róla az erőteljes pszichoanalitikus borítást, hogy más tudományágakkal is összeegyeztethető legyen.

A jungi definíció szerint, „az archetípus fogalma a tudattalanul reprodukált képek elsődleges sémáit jelentette, melyek apriorisztikusan formálják a képzelet aktiválását, ezért mítoszokban és vallási hitekben, irodalmi és művészeti alkotásokban, álmokban és ábrándképekben jelennek meg. Jellegüket tekintve azonos archetipikus képeket és motívumokat egymással nem érintkező irodalmi és művészeti szférákban is fel lehet fedezni, ami kizárja a keletkezés átvétellel való magyarázatát.”⁴ Jung ezt az emberiség kollektív tudattalanjával magyarázta.

Problemátikus felépítésű maga az archetípus is, mivel ezek nem konkrét tartalmi, hanem inkább formai kerettel rendelkeznek, de még ez is fölöttébb korlátozott. Az őskép csak akkor nyeri el tartalmi karakterét, ha behatol a tudatunkba, s eközben feltöltődik a tudatos tapasztalat anyagával.

A művészet hatásának titka Jung szerint a művésznek, abból a sajátos képességéből fakad, hogy megérzi az archetipikus formákat, és művészetében képes azok pontos megvalósítására.

„Az, aki archetípusokban beszél, mintegy ezernyi hangon szól... azt amit ábrázol felemeli az egyszeri és átmeneti világból az örökkévaló szférájába; eközben a maga személyes sorsát is az általános emberi szintjére emeli...”⁵

Ha fogalmazhatunk így, maga az archetípus receptje is ugyanez. Kilép a profán időből a cselekvő, és a cselekedete közben átlényegül önmaga és a célja is, feloldódik az úgynevezett mitikus időben. Ezt a gondolatot Mircea Eliade, Jung egyik leghíresebb tanítványa dolgozta ki.

⁴ Tokarev, Sz. A. Mitológiai Enciklopédia 36. oldal

⁵ Tokarev, Sz. A. Mitológiai Enciklopédia 37. oldal

„Az archaikus világ természetesen nem fogalmazta meg metafizikai felfogását teoretikus nyelven. Mindazonáltal, egymástól eltérő szinten és a maga sajátos módján a szimbólum, a rítus és a mítosz igenis kifejez a dolgok végső valóságáról egy olyan összetett rendszert, amely egyfajta metafizikát alkot. ... Aki veszi a fáradságot és egy archaikus mítosz vagy szimbólum eredeti értelmének mélyére hatol, annak mindenképpen be kell látnia azt, hogy olyan felfogást talált, amely kozmikus helyzettel számol, s ennek következtében azt, hogy ez már önmagában is metafizikai álláspontra utal. Ha szemügyre vesszük az archaikus ember szokványos viselkedését, arra a tényre döbbenünk rá, hogy sem a külvilág tárgyainak, sem az emberi cselekedeteknek tulajdonképpen nincs önálló belső értéke. A tárgyaknak vagy cselekedeteknek csak akkor lesz értéke, és csak azáltal válnak valóságossá, ha így vagy úgy részt vesznek egy olyan valóságban, amely meg is haladja őket. Számptalan a kő, s közülük mégis egyetlenegy lesz szent – minélfogva azonnal megtelítődik létezéssel -, mert csak az az egy alkot hierofániát, vagy mert csak annak van „maná”-ja, azaz hatalma, vagy mert az emlékezetet egy mitikus cselekvésre és így tovább. A tárgy valami külső erő gyűjtőhelyeként jelenik meg, éppen ez különbözteti meg környezetétől, és ruházza fel értelemmel és értékkel. Egy tárgy ilyen erőhöz anyaga, vagy formája révén juthat; egy szikla például azért válhat szentté, mert puszta léte hierofánia: összenyomhatatlan, sebezhetetlen, vagyis mindaz, ami nem ember. Ellenáll az idő múlásának, azaz valósága egyenesen az örökkévaló párja. nézzünk csak a leghétköznapiabb köre, s máris „drágakövé” lép elő, azaz mágikus és vallásos erő hatja át szimbolikus formája, vagy eredete következtében: menny-kő, mondván, az égből pottyant; de a gyöngy is, hiszen a tengerek mélyéről való. Más kövek pedig azért válnak szentté, mert bennük lakik az ősök szelleme, vagy mert teofánia színhelyét alkották (mint például bethel sziklája, amelyen Jákób látta nevezetes álmait), vagy esetleg azért, mert áldozat vagy fogadalom szentelte fel őket.”⁶

Tulajdonképpen minden egyes cselekvés, amely valamiféleképpen szakralizált, csak utánzás, de nem a lemásolás céljából. Ilyenkor a cselekvő átlényegül, azonosul ősével és istenségével, kilép egy mitikus térbe és időben, ahol beavatottként végrehajtja a cselekvést, majd visszalényegül újra önmagává.

⁶ Eilade, Mircea: Az örök visszatérés mítosza 15. oldal

Fentebb már említettem az archetípus fogalmának ziláltságát. Mivel dolgozatomban kulcsfogalom, szinte kötelező feladatom behatárolni, mely definícióval kívánok dolgozni.

Mircea Eliade *Az örök visszatérés mítosza* című könyvének az Előszó a második angol kiadáshoz fejezetében kifejtette: „Könyvemben a mintakép, paradigma és archetípus kifejezést használom annak a különleges ténynek a hangsúlyozására, hogy a hagyományos társadalomban élő ember, hite szerint az idők kezdetén kinyilatkoztatásokban kapta intézményeinek mintáit és viselkedésének különböző szabályait, ezeket tehát emberfölötti és transzcendens eredetűnek tekintette. Az archetípus szó használatával elmulasztottam leszögezni, hogy nem a C. G. Jung professzor által leírt archetípusokra gondolok. Ez sajnálatos hiba volt. Egy olyan kategória használata, amely Jung lélektanában is központi helyet foglal el, félreértésekhez vezethet. Nyilvánvalóan nem szükséges magyaráznom, hogy Jung professzor használatában az archetípusok a kollektív tudattalan struktúráit jelentik. Könyvemben azonban nem érintem a mélylélektan kérdéseit, és ugyancsak nem használom a kollektív tudattalan fogalmát. Az archetípus szót, mint már utaltam rá, a mintakép vagy a paradigma szó szinonimájaként használom... „⁷

Dolgozatom szemlélete inkább az utóbbiakban megfogalmazott archetípusokhoz áll közelebb, de azért éreztem fontosnak az eredeti definíció megemlítését, mivel először is ez adja az értelmezési gerincét mindennek, így érthetjük meg a legpontosabban – már amennyire tudatunk felfoghatja - magát a fogalmat, másodsorra, pedig a többi rendszer is ezt tekinti alapvetőnek, csak a pszichológiai vonzatát cserélte le, vagy módosította.

Végezetül meg kell még említenem, hogy léteznek „önmagukért való archetípusok”, melyek csak potenciálisan léteznek, vagyis minden tudatmezőben megtalálhatóak, de még nem aktiválódtak, illetve léteznek az aktualizált, tudatmezőbe már belépett és tartalmat öltött archetípusok. Fontos, hogy ez nem az alakító erő, és nem is a megjelenő kép. A kettő között álló forma vagy alakzat, amit nevezhetünk közvetítőnek, vagy katalizátornak. Ami az alkotásokban és a mitológiában megjelenik, az a szimbolikus kép.

Bizonyos nézetek szerint Jung nem eléggé következetesen tárta föl a mitológiai képeknek (mint az ősi tudat termékeinek) kapcsolatát az archetípusokkal (mint a pszichikai

⁷ Eliade, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza* 10. oldal

struktúrák elemeivel), amennyiben ezt a kapcsolatot hol azonosságnak tüntette fel, hol pedig analógiának, hol pedig azt vélte, hogy az egyik teremti a másikat. Ezért a későbbi irodalomban az archetípus terminusát egyszerűen a legáltalánosabb értelemben, az egész emberiségre jellemző, alapvető mitológiai motívumok, ősi képzetsémák megjelölésére használják, amelyek minden művészeti struktúra, köztük a mitológiai struktúrák alapját képezik, immár nem kötelező összefüggésben a Jung-féle értelmezéssel.⁸

Sajnálatosan, ismereteim hiányossága okán, helytelen a címet adtam a dolgozatomnak. A cím helyesen a következő lenne Szabó Magda regényeinek értelmezése az archetípusok tükrében

⁸ Tokarev, Sz. A. Mitológiai Enciklopédia 37. oldal

ANYAKÉPEK ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGE

Elsődleges feladatomban a már említett négy fogalomkör definíciójának megalkotása, és a regények szereplőinek besorolása volt. Tehát, ki kellett választanom a számomra lényeges karaktereket, melyek valamilyen módon beleillenek az anya, a feleség és a szerető (szűz) identitásába. Mindenképpen figyelmet kellett fordítanom arra a nem elhanyagolható tényre, hogy az adott szereplő, habár édesanya, még nem feltétlenül biztos, hogy a regény értelmezése folyamán, a regény cselekményében édesanyai minőségben vesz részt. Majd a kiválasztott szubjektumok történeteit megfigyelve összehasonlítottam az ókori hagyományok, leginkább a görög mítoszok hősnőivel.

Elemzésemet az műben szereplő anyafigurákkal kezdtem. Természetesen ennek a szerepkörnek az értelmezése tágabb jelentésmezőt igényel, mint azt gondolnánk. A halandó szülő, főleg az anya, gyakran a biztonság, védelem és óvó szemek jelképe volt, ellentétben transzcendens párjával, mely sokszor önmaga szeszélyeinek esett áldozatul. Gondoljunk csak a görög hagyomány anya istennőire: Héra, az istenek királynője csakazértis, önmagából és önmagától megszüli Héphaisztoszt, a kovácsistent, de mivel a gyermek nem éppen a teremtés koronája, le is hajítja az Olümposz tetejéről. Kitűnő példa lehet Rhea Zeus édesanyja, aki csak hatodik gyermeke felfalása előtt gondolkozott el azon, hogy talán ez mégsem természetes így.

A jó anyának nem szabad jelen lenni a műben, mivel a főhősnek önállóan, és ami a legfontosabb egyedül kell ki állnia próbákat, az édesanya, esetleg apa óvó karjai nélkül, csak így képes megtalálni önmagát, a helyét és a feladatát, illetve csak egyedül tudja megteremteni boldogságát. Ez a szimbolikus aktus a felnőtté válás átírata. De akkor mégis milyen anyákkal találkozhatunk az adott művekben?

Ha maga az anya szerepköre csak a megtermékenyülés pillanatáig igényli a férfi jelenlétét, akkor az anya egyetlen társa, melynek jelen kell lenni - ha csak egy kis ideig is - a gyermeke lesz. Az említett négy irodalmi műben számtalan anya - gyermeke, legfőképp anya - lánya párossal találkozunk. A teljesség igénye nélkül, csak a számomra legszükségesebbeket emelném ki. A *Freskó* című regényben megvizsgálom Décsyné viszonyát Edittel, illetve Edit viszonyát (pontosabban annak hiányát) Annuskával. Janka, az édesanya azon ritka kivételek közé tartozik, akiket jó anyaként lehet aposztrofálni, viszont identitásának a fejlődése nem anyaként, hanem mint nő, sőt inkább feleségként

nyilvánul meg. Emellett Zsuzsanna nem primer karakter. Csak anyja entitása feltételezi jelenlétét, leginkább közvetett vagy közvetlen oka és passzív eszköze a cselekvésnek, de nem aktív résztvevője.

Ezt az alábbi idézet is alátámasztja: *„Kati meg Szuszu majd utánuk mennek. Zsuzsanna megmeredt a rémülettől. Anyica nélkül lássa meg a halottat? Megrántotta anyja kezét. – Szuszu velem jön! - mondta Janka nyugodtan. Mindenki ránézett. A pap lélegzete elakadt a méregtől.”*⁹

Az 1963-as, s az író szerinti legnagyobb közönség-visszajelzést kiváltó regényben, a *Pilátusban* csupán egy szereplő „használata” áll a rendelkezésemre. Etelka, az édesanya Izabellához való letális viszonya. Ugyanakkor Etelka anyasága is megkérdőjeleződik, hiszen önként és legpontosabban szavak nélkül adta át a dominanciát lányának, de ettől függetlenül sohasem követett el olyan „bűnöket” melyek a destruktív anya halmazában csoportosítanak. Már rögtön Vince halála után elkezdődött ez a folyamat, s a pesti vegetációnál tetőzött be: *„Mielőtt elindult Pestről, kivett valamennyit a nyári szabadságából, s ez alatt az idő alatt akart végleg elintézni mindent, a temetést, a hagyatéki tárgyalást, a felesleges holmik eladását, a költözést, még a ház sorsát is. – Nem akarom, hogy jelen légy a hurcolkodásnál – mondta az anyjának -, nem tudod megállni, hogy ne segíts nekem, s nem leszel valami friss a temetés után. Kimégy pár napra Dorozsra, anyám, este felhívom a gyógyszállót. Ott majd csak fekszel, nézed a fákat, olvasol, alszol, ha akarsz, vehetsz pár fürdőt is, ráfér a csontjaidra. Ha mindennel elkészültem, elmegyek érted...”*¹⁰ *„Egy idő múlva aztán nem nézett ki már a villamos ablakán, nem foglalkozott semmivel önmagán és az emlékein kívül.” „Az öregasszony lefogyott, és már alig beszélt.”*¹¹

A regény alapstruktúrája négy nagyobb fejezetet különít el, egy-egy őselemnek szentelve azt. A Föld, a Tűz, a Víz és a Levegő. A biztonságot adó földtől, más néven és átvitt értelemben az anyaméhtől, egy szimbolikus utat bejárva főhősünk Iza és édesanyja, Etelka eljutnak a mindentől független magányos szabadságig. Ki-ki a saját végezete felé: Iza egyedül marad, minden emberi értéktől megfosztva, értetlenül a tapasztalatai birtokában,

⁹ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (157. oldal)

¹⁰ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (49. oldal)

¹¹ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (185. oldal)

Etelka pedig hite szerint az örök világosság és szabadság szférájába. Különös színezetet ad a történetnek, hogy a szabadság, az örök magányosság szinonimájává válik a történet végére, és ezáltal egy terhelt fogalommá is.

Mint már említettem a föld minden, ami a kezdeteket jelöli. Az első élet, az első szülőt, az első születés. A regény kezdetén Etelka szemszögéből és emlékezetéből ismerjük meg a történeteket, és Izát mint a gyermekét. A föld a Földanya archetipikus képe. Emellett a Föld nemcsak az Ég hitvese s a világteremtés résztvevője, hanem ugyanakkor a termőföld, a talaj, sőt az alvilággal azonosnak felfogott mélység is. Az első fejezet felvázolja a kezdetet, és bepillantást enged a régmúlt eseményeibe is. Így magyarázható, hogy nem csak mint általános kulturális szimbólumot értelmezhetjük, hanem egy másfajta szemantikai tágulást is. Etelka egy elmúlt korszak lánya, idegen számára minden, ami Izának megszokott. A mű már az első oldalon megemlíti érthetetlen irtózását a kenyérpíritótól, vagy eleve bizalmatlanságát: „*voltaképpen az olyan hétköznapi és megszokott valamiben sem bízott, mint a villany.*”¹² Emellett személyiségük éles oppozícióját is felvázolja, bár ez csak sokszori olvasás, és a későbbi történet ismeretében követhető nyomon. Az anya emocionális, ösztönös, míg ezzel ellentétben a lánya racionális, megfontolt, merev. Szép lassan elfelejti és elhagyja az ősök bölcsességét, minden tudattalan és szakrális rituálét, hogy egy új tudású világot ismerjen meg. Többes szerepkörben értelmezhető a föld: elsődlegesen mint az első őselem, másodlagosa a múlt, a tudatalatti, harmadlagosan pedig Vince halála és temetése aspektusából. Ebből a szempontból elemezve a föld mint első őselem a negyedik párja, mivel a regény közvetetten Vince temetésével kezdődik és ugyanúgy közvetetten Etelka temetésével zárul.

Etelka az ősi Hesziát éleszti újra a regény oldalain. Nem csak a földdel azonosítható, hanem a tűzzel is mint őselemmel. „*hiányzott volna a guggolás, a tűz, a parázs különös, eleven szervezethez hasonló lihegése. A zsarát színének folytonos változása mindig valami sajátos elevenességgel ruházta fel a szobát; ha égett a tűz, úgy érezte akkor sincs egyedül, ha ő kívül senki sem ül a lakásban.*”¹³ Megtalálható a tűzhöz való misztikus kapcsolata a történet több pontján is. „*Hesztia a görög mitológiában a családi tűzhely istennője. [...] A soha ki nem alvó tűz – az istenek világát, az emberi társadalmat és a családot egyesítő elv – védelmezője.*”¹⁴ Etelka míg Dorozson várt Iza érkezésére, folyamatosan azt tervezgette, hogy milyen lesz az új lakásban, Iza pesti lakásában élni. Képzeletből lerajzolta a szobákat

¹² SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (5. oldal)

¹³ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (5. oldal)

¹⁴ Tokarev, Sz. A. Mitológiai Enciklopédia, Gondolat Kiadó, Budapest 1988 (689. oldal)

és berendezte. Azt hitte minden marad a régiben, Izának szüksége van rá úgy, mint régen, és újra az édesanyja, a család védelmezője lehet. A dorozsi erdőben délutánonként rőzsének valót gyűjtött, hogy tudjanak majd mivel tüzelni a pesti otthonban. „s toalett szereit gyömöszölte a gallyakkal teli kofferbe, azon kapta magát, hogy mosolyog és dúdol valami régi dalt. Ma este tüzet gyújt, otthona lesz megint.”¹⁵ Sajnálatosan ez a terve is kidarcba fulladt, hiszen Izának a lakása modern volt, „Kályha nem volt a szobában, csak egy miniumpiros radiátor [...] kirántotta a sublót alsó fiókját, beledobálta a száraz gallyakat, hogyha majd kicsomagol, meg ne lássa a lány, hogy mit hozott magával Dorozsról.”¹⁶ „ebben a lakásban nincs élő tűz, csak csupa áram.”¹⁷ Iza így emlékszik édesanyjára: „az öregasszonynak jó keze volt a begyűjtáshoz, csak megérintette a szilánkot, már lobogott is. Ezt az otthont szerette volna most is maga körül...”¹⁸

A *Mózes egy, huszonkettőben*, amelynek tematikája eleve ezekre a generációs problémákra világít rá, Nagymama, Krisztina, tehát az anya, és Gabriella kapcsolatát elemezném, apró kitéréssel Huszárné jellemi problematikájára. Az előbb említett három szereplő közül kettő, Klára és Hugi kettős identitásként van jelen a regény valós idejében, hiszen mindkettő anya és gyermek egy személyben. „Az öregasszony kiabálni kezdett utána, jöjjön azonnal, hozza rendbe, Hugi pakolt, visszaszólt, hogy neki gyűrötnen is jó, nem vasal, más dolga van. Nagyanyja szó nélkül kiindult a ruhával az ajtón, Klári akkor jött befelé, nem szóltak egymáshoz, csak éppen összenéztek. „Emlékszem”- mondta Klári tekintete. „Én is emlékszem” – felelte az öregasszonyé.”¹⁹

Egy másik idézet, ami Huszár Pálnét jellemzi. Ezt az ítéletet a fia mondta rá: „Tudtam, hogy az apámra gondolsz, azt is tudtam, hogy valahol nem értetted őt, talán sohasem értetted, mert ha olyan volt, amilyennek mesélted, akkor tudnod kellene, hogy bosszantaná, amit az emlékével csinálsz.”²⁰

Természetesen fejezetem elsőrangú archetipikus képe az anyáé, így csak a megjelenő lányok, ritkább esetben fiúk eszközként funkcionálnak az elemzésben. A legjellemzőbb személyiségjegyek és sorsok bemutatása a meglepő módon igen gyakran azonosítható

¹⁵ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (71. oldal)

¹⁶ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (75. oldal)

¹⁷ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (90. oldal)

¹⁸ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (113. oldal)

¹⁹ SZABÓ Magda, *Mózes egy, huszonkettő*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (104. oldal)

²⁰ SZABÓ Magda, *Mózes egy, huszonkettő*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (85. oldal)

szerepkörben játszó antik görög mitológia szolgál. Felelevenítem többek között az istenek királynőjének, Hérának, Déméternek, az őszanya „egyenest ági” leszármazottjának és Iokaszténak, a saját fiával nászt ülő thébai királynőnek történetét. Ezzel egyetemben viszont ezek is csak definícióalkotás eszközeiként minősíthetők.

Szükségem volt, valamiféle rendszerezésre, így két csoportra osztottam az említett karaktereket: szülők, akik fizikálisan veszítették el a gyermekeiket, és szülők, akik csak érzelmi aspektusban távolodtak el tőlük.

Első csoportba sorolom a gyászoló anyákat: Somos Arankát, A *Danaida* megkeseredett érzelmileg labilis óvónőjét, és Anyucit, Micó édesanyját, továbbá Etelkát, Szőcs Izabella édesanyját, aki eltemette elsőszülött fiát, Endrét. Hozzá tartozik, hogy ezt csak visszaemlékezéseiből látjuk, mivel ez a folyamat jóval Iza születése, sőt a regény eseményei előtt ment végbe.

A második halmazban, olyan anyákat találhatunk, akik fiai, lányai ugyan fiziológiailag élnek, de érzelmileg teljesen izolálták őket önmaguktól vagy éppen fordítva. Ebbe a jóval népesebb táborban szerepel Gálék despota Nagymamája, lánya, a mártírom és nárcisztikus Gál Klára, Huszár Pálné, aki vakbuzgó gyászával elpusztította fia minden reményét a normális életre. Ezenfelül még Décsyné, aki nem látta Editet, mióta férjhez adta. Ez körülbelül 40 évet foglal magába.

Természetesen ezek sem kristálytiszta elválasztható halmazok, mivel jó néhány átfedés található: Somos Aranka hiába gyászoló anya, ha lánya, Katalin értelmezésének a kontextusából figyelve, a második csoport tősgyökeres tagja. Mint fentebb említettem Csándy Katalin sem annak rendje és módja szerint anya, ennek közvetlen következménye, hogy nem is úgy veszt el gyermekét, mint a többiek. Nem önhibájából és nem Melindáéból. A fent említett paradigma ellenére – találunk a jó anya képre is, mely Csándy Katalinban testesül meg. Mint említettem, nem csak biológiai szülők jelennek meg, s néha ezek az adoptált kapcsolatok jóval több boldogságot tartogatnak mindkét félnek, mint a vérrokon szülő-gyermek párosé. Csándy Katalin sohasem szült férjének, Eleknek, mivel a halott feleség, Micó nem bírta volna elviselni, ha Eleknek mástól lesz gyereke.

Amikor Melindát megismerte, rögtön vonzódni kezdett hozzá anyai szeretettel. Szívesen lett az eltékozolt gyermek anyja, s habár nem túl fiatalon került hozzájuk, mégis ők nevelték fel. Oltották bele az igényt a tisztaságra, kultúrára, a valamirevaló életigénylésre.

„meg lehetett mosni a haját, rászoktatni illedelmes szavakra, megkedveltetni vele a tisztaságot, a rendet, lehetett érte reszketni, mikor beteg volt, virrasztani az ágya mellett, cserélni a párnáját, megitatni, felkérdezni a leckéjét, ha bizonytalan volt valamiben, felébresztteni az igényt a jóra, és fel lehetett áldozni miatta az egyetlen, amivel még rendelkezett, a tetőt, mely védelmet adott fáradt testének.”²¹ Később Katalin mégis elveszti a gyermekét, mert Hádész, az alvilág ura elrabolja tőle. Persze ez csak szimbolikusan értendő, mivel Elek nem erőszakkal és nem is Katalin tudta nélkül veszi el a lányt, sőt a férfi még tiltakozik is ellene, mert nem akarja így és ezért elhagyni feleségét. „Ha van eszed, megkötöd a kezemet, vigyázol rám, határozol helyettem, akkor ugyan gyűlölni foglak, mert úgy érzem megfosztottál valami széptől, viszont téged vádolhatlak holtomig, hogy boldogtalanná lettem miattad. Ha elmegy innen, és én elveszem a lányt, de nem jól üt ki a dolog, akkor is téged kárhoztatlak majd. Tisztában vagy vele, hogy bármiképpen alakul, mindig mindenért te leszel a hibás?”²² Elek gyáván menekülne, ám itt hangtalanul már nem két, hanem négy ember vitatkozik. Csándy Katalin megérti, hogy nem dönthet úgy, mint hajdani szeretője felesége, s mindenképpen elengedi Eleket és Melindát.

„Velem valami nagy dolog történt, Elek, olyan, ami soha azóta, hogy az apámat elvesztettem: valaki aszerint módosította a maga természetes cselekvése irányát és vágyait, hogy meg ne sértsen engem; valaki rám volt tekintettel. Azt hiszed, én nem leszek tekintettel őrá? Sose szeretted te engem úgy, mint a Klics Melinda.”²³ Miután Démétér nem törődött bele lányának az elvesztésébe, Zeusz visszaadja neki, de csak egy feltétellel:

„De ha oly nagy a vágyad
válásukra, legyen: Proserpina térj én az égbe;
egy csak a feltétel: ha alant még ajka nem ízlelt
étket; mert tiltják másképp elválni a Párkák.

[...]

„Békítő Jupiter most öccse s a gyászagyötörte
nővér közt a futó évet szétosztja egyenlően.
Innen az istennő két honban tartja uralmát:
tölt félét az anyjánál, feleét uránál.”²⁴

²¹ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (384. oldal)

²² SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (373. oldal)

²³ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (375. oldal)

²⁴ <http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm#36>

Így tarthatja meg leányát Katalin is. Melinda valahol mélyen Melinda marad, de Simkó Eleknévé változik a felszínen. Mint Perszephoné, ő is képes, és ami lényegesebb akar is azonosulni az új szereppel.

Ugyanúgy ahogy Démétér, Katalin sem kaphatja totálisan vissza gyermekét, már nem csak ő „birtokolja” egészben. „Klics Melinda gyermekem nincs többé, Simkó Elekné van helyette, egy fiatalasszony, akinek se védelemre, se anyára nincs szüksége többé.”²⁵ Egybeesés ugyanakkor, hogy a mítoszban Perszephoné azt hazudja édesanyjának, Hádész csellel etette meg vele a gránátalma magokat, holott önként fogadta el. Csak, hogy ne bántsa meg anyját. Mikor Katalin tisztázza a dolgokat, Melinda hevesen tiltakozik: „*Hülye vagy, Kati, hülye, nem akarom, nem érdekel, megvesztél te is, Elek is! [...] Az isten verje meg Gézut és rohadjon meg Hegedüs - kiáltotta Klics Melinda még nem egészen hároméves kislány, és csak úgy villogott a szeme -, dögöljenek meg az összes tetves férfiak!*”²⁶

Csak Katalinnak fáj a szíve, mikor Sós néval együtt emlékezik a temetőben: „*Ott volt előtte a halott, mert halott volt már Klics Melinda még nem egészen hároméves kislány, összekulcsolta ujjait illedelmesen, s örökre aláhanyatlott az emlékek között némán és fehéren, ahogy halottakhoz illik, hajában koszorúval.*”²⁷

A speciális anyaszerepek itt még mindig nem értek véget: Hugi, aki éppen állapotos, még nem teljes jogú anya, de már a méhében hordja a magzatát. Ebből következően, azzal a mérhetetlenül paradox esettel állunk szembe, hogy egy kezdő leányanya, el akarja pusztítani gyermekét - jóindulatból és könyörületességből- a saját, mármint a magzat érdekében.

Décsyné sajátos kategóriát foglalhatna el ezen belül, hiszen a regény Edit temetésével indul, de érzelmileg már évekkal azelőtt eltávolodott tőle. Végül, de nem utolsó sorban Edit, Annuska elmeháborodott legközelebbi családtagja, aki már dühödt fúriaként ugrott újszülött kislányának. Ez konkrétan még egy lényegi problémát foglal magába, hiszen pont a legfontosabb kérdést nem boncolgattam még: az anya fogalmi érték- és képzettársítását mennyire befolyásolja a konkrét biológiai és az erősebb érzelmi anyaság. Attól, hogy egy

²⁵ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (384. oldal)

²⁶ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (386. oldal)

²⁷ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (387. oldal)

nő világra hoz egy gyermeket, akit utána megvet, és akiről nem gondoskodik, még nem lesz a szó igazi értelmében anya, de mégis ekképp aposztrofáljuk.

Ugyebár mindenki ismeri Oidipusz király történetét. Egy gőgön alapuló félreértés miatt megöli apját, majd megmenti Tébai városát a szörnyű szfinxtől, s férfi és megmentő jogán elveszi az özvegy királynét, Iokaszté-t. Telnek-múlnak az évek, s az istenek szörnyű csapásokkal sújtják a várost. Egy jóslat szerint a királynak gyilkosát „bosszuló kéz érje”²⁸. Oidipusz jó uralkodóként mindent meg tesz azért, hogy megtalálja a bűnöst, mígnem egyszer csak meg is találja önmagát. A királynő a hírré öngyilkos lesz, míg Oidipusz kiszúrja szemeit, s önkéntes száműzetésbe vonul.

Azért elevenítettem fel a történetet, mert a következő csoport szemantikai elemzésénél sok segítséget kapunk. Somos Arankában, Huszár Pálnéban és Décsynében rögtön egy szembetűnő vonást figyelhetünk meg.

Ezek a nők önhibájukon kívül vesztették el hitvesüket, de vajon gyermekeiket is? Feleségként és szeretőként is társukat vesztették el, s ebből az aspektusból nézve identitásuk feltételétől fosztották meg őket.

Somos Aranka első férje Csándy Erik volt, a vérbeli „Tücsök”, aki a fronton odaveszett. Az óvónő első gyermeke Csándy Dániel, első férjétől született, s apja halála után, imádata tárgyává vált. Hozzá tartozik a történethez, hogy ha hozzá is ment, Csándy Kornél levéltárhoz, azt sosem szerelemből, hanem akut Erik utáni vágyakozásból tette. Mindenki elvett férjét kereste. Katalint sohasem szerette gyengéd anyai szeretettel. Nem is szeretett volna Dánielen kívül más gyermeket, leányát is csak férje kedvéért szülte. „*Udvariasságból szültelek – mondta Somos Aranka- ha rajtam áll, sosem élsz.*”²⁹ Megtette azt, ami a kötelessége volt, de egy embergyermek felnevelése összetettebb feladatból áll, mint szimplán az etetése vagy a fürdetése. „*elpanaszolta, milyen gyötrelmes férfival hálai, milyen utálatos dolog voltaképpen, s bizony, ha nem érzi nkkötelességének, hogy engedjen második férje sürgetésének, aki gyermekre vágyott, sose szülte volna a kislányt, aki csak a bajra nő. Anya beszélt, közben kifújta Katalin orrát, tiszta kötényt adott rá, s míg végtelen türelemmel elsimította ráncait, elmagyarázta, milyen felesleges bármire is vágyania...*”³⁰

²⁸ Szophoklész, *Elektra - Oedipusz király – Antigoné*, Szépirodalmi Könyvkiadó, (85. oldal)

²⁹ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (21. oldal)

³⁰ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (21. oldal)

A Mózes tragikus történetű édesanyja, Huszár Pálné is fiában látta annak apja imágóját. „Miklós igenje, ugyanolyan érvényű és értékű, nemje éppolyan kivédhetetlen, mint Huszár Pálé, hogy ugyanolyan erővel tud akarni vagy ellenállni, mint az apja...”³¹ Entitását végérvényesen úgy definiálta, hogy ő Huszár Pál, az ártatlanul, koncepció perben elítélt férfi özvegye és Huszár Miklós édesanyja. Soha, senki másnak nem nyújtotta férje halála után a kezét, hiszen úgy érezte, azzal megtagadná a hősi halottat. Ezért minden „felesleges” és produktív energiáját fiára irányította, aki mint később bevallotta beteges félelemben élt és nőtt fel az anyja mellett. Megölte őt a folyamatos szeretetével, míg ambivalens módon az anyát a fia tartotta életben. „Ami benne jó volt, mind neki adta ennek a fiúnak, ami a lényében tisztesség, bátorság, szorgalom, erő, mind felszínre kényszerítette, hogy ne lásson maga körül se gyöngeséget, se hitványságot.”³²

Miklós ellenben börtönnek érezte ezt az életet, s évek óta, azon gondolkozott, hogyan szabadulhatna el onnan. Hugi terhessége „kapóra jött”, neki. Ám hiába rettegett anyjától, és attól a képtől melyet ráerőszakolt, mégis éveken át óvta és nevelte, így az esküvő előtt rászánta magát, hogy elmagyarázza, miért is kényszerül így elhagyni a családi házat. „- Én én vagyok. Nem kísértet. Nem hasonmás. Ne csald magad. Én nem vagyok a férjed.”³³

Décsyné és bizonyos pontokban ebbe a karaktercsoportba sorolható, hiszen már-már kultikusan imádta férjét. Mikor, leányuk Edit megszületett, Oszkár minden figyelme, szeretete és törődése az asszonyról az apró jövevény felé fordul. Így Décsyné, ha nem is vallotta be tudatosan eleinte, állandóan iriggy volt leányára, s ez az apró repedés az évek alatt, és Edit furcsaságának köszönhetően egy szakadékká szélesedett. A műben Décsyné beismeri, ha Edit fiú lett volna, akkor sohasem hagyja el, mert Oszkár mása lett volna. „Ha Edit fiú lett volna, ha hasonlított volna valamelyest... [...] Tulajdonképpen Kálmán nem hasonlított Oszkárra, csak ezt nem vette észre azonnal, annyit látott belőle, hogy Kálmán is rohan az utcán, nem hord kalapot, mint Oszkár, és kis pipát szívott cigaretta helyett.”³⁴ De így csak egy hallgatag labilis lény maradt, s háttérbe szorult a kalap nélkül rohangáló, hosszú ujjú, fekete vékony férfiakkal szemben. „Vajon akkor se szeretete volna jobban Editet, ha Oszkár nem imádja annyira? Mennyire féltékeny volt rá, mikor még csak a

³¹ SZABÓ Magda, *Mózes egy, huszonkettő*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (81. oldal)

³² SZABÓ Magda, *Mózes egy, huszonkettő*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (82. oldal)

³³ SZABÓ Magda, *Mózes egy, huszonkettő*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (84. oldal)

³⁴ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (88. oldal)

bölcsőjében feküdt, és az Oszkár óralánca után kapkodott, hogy idegesítette, mikor Oszkár a hátán lovagoltatta, vagy a nyakába ültette, ha nyafogott, hogy elfáradt.”³⁵

A mindössze tizenkilenc éves lányt, miután befejezte az iskolát, rögtön férjhez adta a paphoz, nem akarta maga mellett tartani, hiszen Kálmán körülötte legyeskedett, és semmiképpen sem vitte volna magával az új házasságba.

Edit, mint szülő karaktere is másodlagos a műben, hiszen csak visszaemlékezésekből ismerhetjük meg, ezáltal nem is aktív szereplő, nemhogy anyaként van jelen. Ebből a szempontból, csak Annuska feltételezi a megjelenését. Mégis felhívnam a figyelmet Hérával köthető párhuzamra. Miután Zeusz fejéből kipattant Athéné, Héra féltékenységében elhatározta: *„ha Zeusz nélküle hozta világra leányát, ő is fiat fog szülni apa nélkül. Hát úgy is lett, mint mondta; így született meg Héphaisztosz, de oly csúf volt, hogy maga Héra is elborzadt látásán, s hogy ki ne nevesse a többi isten, lehajította az Olümposzról.*”³⁶ Héra félelemből, és undorból dobta el magától gyermeket, ugyanúgy, ahogy Edit is gyűlölte az első pillanattól Annuskát, mivel nem a pap, hanem Anzsú leánya volt. *„A nagytiszteletű asszonyról mondták, hogy bolond, mert meg akarta ölni Annuskát? Ebből is látszott, milyen tiszta volt a feje szegénynek, ő tudta leghamarább, miféle szült erre a világra.*”³⁷ Igaz, hogy az idézet nem szervesen erre utál, ám tökéletesen visszaadja, a szülés utáni, büntudattól vezérelt első dührohamot.

³⁵ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (160. oldal)

³⁶ TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, *Görög regék és mondák*, Móra Ferenc Könyvkiadó, 2001, (8. oldal)

³⁷ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (84. oldal)

HOLTOMIGLAN HOLTODIGLAN A MITOLÓGIÁBAN ÉS A REGÉNYBEN

Második kategóriaként a feleség szerepkörét vizsgáltam. A monoteista vallások keményen megszabták, hogy egy jó feleségnek milyen értékekhez kell ragaszkodnia, milyen normákat kell betartania. Ezek többnyire a katolikus országokban mai napig élnek. A női nem szabadságvesztésével együtt járt a férfiak elkényelmesedése és tudatuk beszűkülése is. A következő fejezetben található nők, valahogy mégis kitörnek predesztinált fogságukból, a jó asszonyból rossz asszonnyá lesz, vagy a rossz asszonnyá lesz bipolaritást is megélik. Az értelmezési lehetőségeket csak tágitja az a tény, hogy melyik szereplő hol megy át ezen a szeszélyes paradigmaváltáson. Míg Janka, aki egész életében a ház ún. rabszolgája volt, kilép szerepköréből, tulajdonképpen személyes sorsában hordozva a nőtörténelem egy jelentős darabjának kicsinyített modelljét.

„De hallgatni és engedelmeskedni megtanult, s Kun László bizonyára nem is keres benne más tulajdonságot. Az a jó asszony, aki sose felesel vissza semmire, akinek minden épp úgy jó, ahogy van.”³⁸

Meg kellett határoznom, hogy a művekben szereplő szubjektumok mely része létezik több szerepsíkon is.

Feleség szerepkörében Janka az egyetlen, aki önként képes kilépni egy rossz házasságból. Ő tekinthető a *Freskó* igazi hősnének, mivel elementáris erejű jellemfejlődéssel találkozhatunk. A mű ugyan, azzal indul, hogy testvére, Annuska visszautazik Tarbába, szülővárosába, s pont ezért ő már szembenéz múltjával, így csak látszólagos hőssé degradálódik. A regény végére Janka teszi meg a legnagyobb utat, hiszen ő az, aki az engedelmes gyermek és feleség szerepköréből kilépve, fellázad apja ellen, azzal, hogy nyilvánosan becézi a lányát, szemtől szembe bevallja, hogy elloptott egy gyászlapot, és elküldte Anzsúnak. Illetve ő az, aki ellentmond urának, és felcserélve a sorrendet, lányát választja, hiszen vele marad a holtest mellett is.

Miután ráeszmél, hogy férje mindig is Annuskát imádta, elhatározza, hogy elhagyja a férjét. Szándékosan megoldatlan marad a probléma, hiszen csak az elhatározást látjuk, de a tettlegességet nem. Jankának az évek alatt, már volt egy „kiugrási kísérlete”, melyet a pap hiúsított meg. Mikor Annuska elment, meghagyta neki, hogy hol keresse. Janka az

³⁸ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (59. oldal)

akadémiára címezte a levelét, de a pap elkapta. A levélben ez állt: „*Nem mehetnék hozzád, Annuska? Félek hozzámenni Lászlóhoz, annyira nem szeret.*”³⁹ A lányhoz sosem ért el a levél, de Jankában már akkor is megcsillant az önállóság szikrája.

Ám házasságát mégsem bánja, hiszen akkor nem létezne, életének jelenkori értelme: Zsuzsanna sem. Világéletében lényegtelen volt. Környezete sohasem becsülte többre, mint egy jobb szolgát. Rendben tartja a házat, nem költ sokat, még főz is, nem kérdez semmit. Kiszolgáljon mindent és mindenkit. Leginkább az apját és a férjét. „*Janka majdnem sírt. Életében először jutott az eszébe, hogy a karfiolt ő vette, ő főzte meg, a László pénzéből főzte és tulajdonképpen annak adhatna belőle egy tányérral, akinek kedve tartja. Persze, nem adhat belőle senkinek külön angedély nélkül, ő csak tálat oszt, de nem ad, nem rendelkezhetik semmivel.*”⁴⁰

László sohasem szerette a nőt, csak érdekből vette el, hogy megteremtse későbbi helyét a tarbai parókián. Janka tudatra ébredéséig férje árnyékában vegetált, úgy is fogalmazhatnánk, hogy férje és apja elpusztította minden önállóságát. Kísértetiesen emlékeztet ez a történet, Zeusz és első felesége Méthisz kapcsolatának második felére. Az ész istennőjét Zeusz csellel bekebelezi, hogy ne teljesülhessen be, egy ősi jóslat, mely szerint asszonya gyermeket szül, ki hatalmasabb lesz atyjánál. Érdekből felfalja, így magáévá teszi tudását és minden hatalmat, mint László, aki beköltözik a parókiára és az iszákos, nyugdíjazott vén pap helyett a ház és a templom ura is lesz. Janka elnyomása évekig tart, és soha egyetlen szóval sem kérdőjelezte meg azt, szépen lassan fejlődik identitása, míg nem teljes értékű igénye nem nyílik a külvilágra. Éppen úgy fog fellázadni családja ellen, ahogy Pallasz Athéné felnőtt és, ami a legfontosabb önálló nőként kitör apja koponyájából. Annak ellenére, hogy Pallasz Athéné rajongva szerette édesapját, addig Janka kész leányával elhagyni a várost, és teljesen elszigetelődni családjától. A négy regény szereplői közül a legnagyobb utat ő járja be, abszolút képes visszatálatni önmaga felé és képes túllépni saját félelmein, gyávaságán és kényelmi zónáján.

A *Danaida* fiatalasszonya, Melinda feleségként csak két másik szereplő, jelen esetben Antal és Katalin teremtményeként értelmezhető. Ennek a kulturális kódnak az értelmezéséhez Pygmalion mítoszát hívom segítségül. A ciprusi király bánatában szobrot faragott, mely gyönyörűbb volt minden létező halandónál. Addig dicsérte, becézte, alakította szobrát, míg teljesen a rabjává nem vált.

³⁹ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (168. oldal)

⁴⁰ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (148. oldal)

*„Pygmalion, látván, hogy ezek mily vétkesen élnek,
elborzadt buja bűnüktől, mit az asszonyi szívnek
nyújt bővebben a természet, nem vett maga mellé
asszonyt, nőtlen élt, nőtlen volt ágya sokáig.
Nagy művészettel készített szobrot eközben
hó elefántcsontból, amilyen szép nő a világra
nem születik sohasem; s a saját művébe bolondult.”⁴¹*

Melinda személye - ebből az aspektusból értelmezve - tehát kettős jellegű, hiszen, mielőtt a Simkó házaspár gyámságuk alá vette, nem élt erkölcsös életet. Édesanyja éhbérért utcalányként dolgozott vidéken. Később a körülmények miatt a fiatal lány is erre kényszerült. Tárgyilagos szenvtelenséggel beszélt nemi életéről, ivott, dohányzott, és a viselkedése is bőven hagyott maga után kívánnivalót. Mégis rácsfol a züllött lány eleve bukást sejtető sorsára. Múltja ellenére tisztességes háziasszony lesz belőle, amelyben is Katalin mondja az ítéletet a korlátolt társadalomra, mikor megvédi a „lányát”: *„Mit von le a lány értékéből, kivel feküdt le gyerekkorában? Azt hiszed, komolyan azt hiszed, hogy attól kevesebb lett, nincs jelleme, sose lehet igazán tisztességes ember, s nem hagyott rajta nyomot, amire tanítottad vagy én tanítottam?”⁴²*

Már fentebb említettem, hogy a rendes család mellett a lány életminősége és igénye látványos javulást mutatott. Elek és Melinda egymást ösztönözte és támogatta, és szinte észrevétlenül, de egymásba szerettek. Melinda kilépett megmerevedett börtönéből, saját teste fogságából, melyet mindeddig az ösztönök uraltak. Életszférát változtatott. Ez a szimbolikus életre kelés kristálytisztán átszűr a mítoszon keresztül.

„Kati, én szerelmes vagyok Elekbe, csak nem képzeled, hogy nem mennék hozzá, ha te nem volnál. [...] Aki még szemben állt vele, az nem Klics Melinda volt, még nem is hároméves kislány, hanem Simkó Elek gimnáziumi tanár jövődöbeli felesége, valaki, aki mellett és érdekében Elek teljes értékű emberré izmosodik majd: egy komoly, nagy hajú, csillogó ajkú fiatal nő.”⁴³ Melinda, ugyanúgy mint a szobor, csak az öntudatra ébredéséig függ a férfitől. Utána szinte probléma nélkül átveszi a ház úrnője szerepét, és ellentmondást nem tűrő hangon radikális változtatásokat eszközöl a lakásban. *„Csak nem képzeled, hogy én vezetem háztartást? Szegény Anyuci még azt higgye, hogy ingyenélő, akinek semmi*

⁴¹ <http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm>

⁴² SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (374. oldal)

⁴³ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (387. oldal)

fontossága vagy jelentősége sincsen?” ⁴⁴Egyetlen nap alatt képes olyan változásokat elindítani, melyeket Katinak tíz hosszú év alatt sem sikerült. *„Engem annyira idegesít, hogy folyton a halott feleséged néz rám mindenhol, ez egyáltalán nem természetes. Eleget kínozhattatok vele Katalint.”* ⁴⁵

A történetnek számos változata van, ebből az egyik legelterjedtebb, hogy Aphrodité ünnepén, a király nem merte bevallani hangosan, mit kér az istennőtől csak elsuttogta. Szerencséjére az istennő így is értette kívánságát, és teljesítette azt. Elek gyáva módon nem mert dönteni, nem merte a leányt kérni Katalintól, hanem teljesen ráruházta a jogot és a felelősséget is.

„Csakhogy arany Venus átértette (hisz ünnepi napján ott volt), hogy mire áhitozik; s hogy kedvez e vágnak...” ⁴⁶

Azzal, hogy Katalin áldását adta, lényegében Aphroditévé változott, s igaz, varázserő nélkül, de megteremtette azt az élethelyzetet, amelyben boldogan egyesülhet a pár. Katalin ugyanakkor a leendő Simkó Elekné „létrehozásában” is részt vett, így értelmezhetővé válik a mítosz egy másik változata is, melyben Pygmalion az istennő szépségét próbálta a szoborban megtestesíteni.

⁴⁴ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (401. oldal)

⁴⁵ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (401. oldal)

⁴⁶ <http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm>

SZÜZ ÉS SZERETŐ AMBIVALENCIÁJA

Szőcs Izabella és Médea hasonlósága szembeűnő: ön és környezetpusztító személy, aki előreűtíti saját bukását. Míg Médea a szerelméűt árult el mindenkűt, majd később a szerelmét is, addig Iza saját magáűt, munkájáűt és érzelmi távolságtartásáűt üldözött és pusztított el mindenkűt. Árulások során keresztül éli az életét, úgyhűgy ez még csak nem is tudatosul benne. Médea elárulta apját, testvérét, majd szerelmét is. Gyilkosságokat követett el séűtettsége neűben. Iza elárulta apját, amikor a halálos áűgházhoz már nem ment be, mert nem ezt a kéűt akarta megőűrizni magában. Elárulta Antalt, a saját lelki nyugalmaűt: „- Szerettelek – gondolta Antal -, úgy szerettelek, ahogy nem tudok és nem is akarok szeretni többé, kritikátlanul. Mindig én voltam a tiéd és nem te az enyém, akkor is távol tőlem, mikor a karomban voltál; éűjűl néha szerettelek volna felráűzni álmodból, rád kiáltani, mondd meg a szűt, amelytől megkapod őnmagadat, amely megvált, és mondd meg az irányt is, amerre el kell indulnom, hűgy megtalálhassalak. Mikor ráűjűttem, hűgy egyszerűen csak őűző vagy, s kinek-kinek annyit adsz magadból, amennyi nem zavar meg a munkáűban, sírva fakadtam. [...] Éűn nem tudtam veled éűlni.”⁴⁷ Elárulta anyját, amikor nem akart, és nem bíűt tudomást venni igényeiről és róla. „Rettenetesen báűntotta, hűgy az őűregasszony áűllandó jelenléte irritálja. [...] Nem volt értelme széűpűtgetni: idegesűtette az őűregasszony. [...] A nyűűzsgés, ajűtűnyűtogatás, a folyűtonos törtéűnés a házban, mely eddig fáűradűt óűráinak tartott fedelet, s eseményűtelenségűben, csendjűben a pihenést és a nyugalmat jelentette, elbűsűtotta, arra kényszerűtette, csak annyi idűűt tölűtsűn otthon, amennyi elkerűűlhetetlen”⁴⁸. [...] Iza előűször éűrezte séűrtűdűűt szomorűságában, hűgy voltakéűppen nem is bánja, ha az anyja nem lesz mellette néhány napig.”⁴⁹ Domonkost is elárulta, hiszen Antal volt az egyűtlen férűfű, akit valaha szeretett. „Ahhoz te túl felelűűtlen vagy. Ezt monda, de nem ezt gondolta, hanem azt: „Nincs te benned annyi felelűűsségérűzet, mint Antalban. [...] Útáűta magát, hűgy még mindig mindent Antalhoz viszonyűűt.”⁵⁰ Iaszon, Antal és Domonkos árulása is közűcs, csak míg előűbbi egy új szereleműt árulta el a boszorkány, addig az utűűbbiak, őűnmagukűűt, az életűűkűűt tették mindeűt. „Tűűdtam, hűgy el kell mennem tőled [...] Éűn nem tudtam veled éűlni.”⁵¹ Dűűbbent rá Antal, mielőűűt elhagya Izát. Domonkos az őűregasszony jűűvűűjét látta maga előűűt, és rádűűbbent, hűgy muszáj

⁴⁷ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Eurűpa Kűűnyűkiadó, Budapest, 2008, (275. oldal)

⁴⁸ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Eurűpa Kűűnyűkiadó, Budapest, 2008, (133. oldal)

⁴⁹ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Eurűpa Kűűnyűkiadó, Budapest, 2008, (191. oldal)

⁵⁰ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Eurűpa Kűűnyűkiadó, Budapest, 2008, (131. oldal)

⁵¹ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Eurűpa Kűűnyűkiadó, Budapest, 2008, (276. oldal)

*elmennie, mert különben őt is felfalja a lány lélektelensége. „Ha elvétem a lépést lezuhanok- gondolta Domonkos. – lezuhanok, mint az öregasszony.”*⁵²

Lídiát is elmarta, holott az ápolónő csodálta, sőt istenítette, majd szépen lassan rájött, hogy ideálja, csak egy magányos megkeseredett ember. „*A rajongás m, amellyel övezte, valami bizonytalan szánalomnak adott helyet: mintha hirtelen kiderült volna róla, hogy Szőcs doktor féllábúnak született, csak valahogy nem vették észre.*”⁵³

Média tékozlógyermekként visszatérhetett apjához, viszont Iza miután rádöbbsent magányának és egyben életének elviselhetetlenségére, már visszatért volna, de nem volt kihez. Ezt hivatott illusztrálni a regény vége, amikor egyedül a fürdő szobájában szólítja szüleit, de senki sem válaszol neki. „*A halottak nem felelnek.*”⁵⁴

Mindkét világot próbálja objektívan bemutatni, szánt szándékkal nem ítéli el egyiket sem, de hiába, ha a regény végén maga Domonkos és Lídia mond ítéletet Izabella felett.

Másik jelentős karakter, akit szeretnék kiemelni Annuska, a Freskó fekete báránya: érdekes párhuzamot vonhatunk közé, és Khoré közé. Khoré ugyebár Démétér szépséges, szűz leánya volt, akit megkívánt az alvilág ura, S Zeus, a főisten beleegyezésével, elszakította anyjától, s királynőjévé tette. A mítosz további része, csak annyiban érdekel bennünket, hogy Koré, annyira nem érezte rosszul magát, s miután megbékélt önmagával és sötét királyságával Perszephonévá, a halandók vezetőjévé, és az ókori görög túlvilág uralkodónőjévé vált. A khoré, ami leánygyermeket jelent, nagy általános elnevezése az isteni hajadonnak. Mivel semmilyen jelentésmezőt nem tulajdoníthatunk neki, így nem is láthatunk viselőjén külön kiforrott személyiségjegyeket. Khoré és Annuska története ott fonódik össze, ahol édesanyja a szülés után, önhatalmúlag elnevezteti Corinnának a leányt. Később fény derül a Corinna név eredetére. Corinna Anzsú gyermeke volt, néhány héttel hamarabb is született, ezért nem hagyta magát Edit megvizsgáltatni. Már az elejétől kezdve megvonta tőle anyasága minden szeretetét, s ekkor kezdett elmeháborodottságra utaló tüneteket produkálni. A név regénybeli története szerint Oszkár szólította így gyermekét, amikor nem megfelelően viselkedett. Décsyné így emlékszik vissza: „*Oszkár valami nevet is adott neki, ha rossz volt. [...] De hiszen Ditke szereti a karalábét! Hát nem Ditke ül itt a mami ölében? Megint az a rossz kis Corinna?*”⁵⁵ Ebben Edit predesztinálta Annuska viselkedését, és a falu szférájában elfoglalt helyét is. Ambivalens, hogy a név jelentése

⁵² SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (274. oldal)

⁵³ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (268. oldal)

⁵⁴ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (280. oldal)

⁵⁵ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (161. oldal)

aranyleány, mégis negatív tartalommal töltődött fel. Míg anyakönyvbe ezen a néven jegyezték, s hivatalos iratokban is így szerepelt, mindenki Annuskaként ismerte és emlegette. Számára semmit sem jelentett ez az aposztrofáció, teljesen kívül állt a tudatán, a személyiségén. Míg Perszephoné csak önmaga és helyzete elfogadása után vált teljes személyiséggé, addig másik szereplőnk viszonylag hamar, már öntudatra ébredéskor a második nevével azonosult. Nem lehet véletlen, hiszen ezt a nevet Anzsú adta neki, akivel tudatlanul is nagyon szoros kapcsolatot ápolt addig is, és azontúl is, amíg ki nem derült, hogy ő a vérszerinti édesapja. Modern hösnőink jellegzetessége, hogy immár nem függenek senkitől, létüket nem befolyásolja és nem feltétele egy férfi, vagy bármilyen állandó társ. Egyáltalán nem tudott beilleszkedni sem a családjába, sem a falu közösségébe, mintegy metaforaként példával szolgálva az önnön tudattalan törvénytelségére.

Anyja születése pillanatától gyűlölte, apja is, lévén hogy nem értékes fiúgyermekként látta meg a világot, hanem permanensen primitív képességű nőként. Apja fiúra vágyott, kit papnak nevelhetett volna, önnön képére, és aki élete végéig méltó szellemi társa lenne, s mivel követné a pályán, többre is vihetné, mivel a papnak le kellett mondania az püspöki székről.

A pap jelmondata: „*minden nő buta*”⁵⁶. A pap további elvárásait sem teljesítette a lány, mivel nem volt mint a gyermek, sőt még nővérére sem hasonlított, aki „ostoba” volt, de legalább csendes, engedelmes, s hasznos volt a ház körül. Örökké hangos, akaratos, egyáltalán nem lányként viselkedő gyerek volt az apja szemében, aki „bűnösen” vonzódott mindenhez, ami színes, cifra, sőt egyszer ajándékként a Bibliába is illusztrációkat készített a pap születésnapjára. „*A másik kép azért maradt meg az emlékezetében, mert Apácska, amiatt ordított a legjobban: a bíborba öltözött asszony miatt, aki egy veres fenevadon ült, amelynek hét feje és tíz szarva volt.*”⁵⁷

Annuska Tarbán kénytelen szembenézni rég eltemetett démonaival. Itt is jelképes párhuzam vonható mivel értelmezésünkben az alvilág a tudattalan mélyebb rétegeinek felel meg. Itt temette el emlékeit, és itt is győzte le önmagát. Nincs benne harag, csupán keserűség. „*Senki sem volt előbb, vagy félelmetesebb számára, mint Mamácska.*”⁵⁸

Miután visszatért az alvilágból, újra egymásra talál, nővérével, aki tulajdonképpen az anyjaként is felfoghatunk, mivel Anzsúval közösen gondozták a gyermek Annuskát.

⁵⁶ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (107. oldal)

⁵⁷ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (69. oldal)

⁵⁸ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (165. oldal)

Eleusziszi misztérium, „anya” és leánya újbóli egymásra találása. A sír mellett összeölelkeznek Jankával. *„Annuska és Janka egyszerre nyúltak a kapára a hantért. Janka keze megrezzent, kihullott ujjai közül a göröngy. [...] Magához rántotta hűgát és megcsókolta, olyan erőszakosan és boldog szenvedéllyel, mint Szuszt szokta megcsókolni...”*⁵⁹

Melinda nagyon színes karakter ebből a szempontból. A *Danaida* című regény cédából tisztos háziasszonnyá váló „gyermeke” talán a legambivalensebb karakter a művekben. Már gyermekkorában anyja kedvéért a testét árusította, majd egyszerre volt anyja mellett Gézu szeretője. Ugyanakkor a Hegedüs fiúval is intim viszont folytatott, de nem szerelemből, csak a teste hívásából. Később Hegedüsne így nyilatkozott: *„azt mondta éppen az hozta őt ide, hogy anya: a kislány valaha jó volt az ő legnagyobb fiához, az meg annyira búsul utána, hogy nemigen dolgozik, csak iszik, lassan olyan lesz, mint Gézu...”*⁶⁰

Melinda szépen cseperedett, igénye lett valami jobbra, nem csak biztonságos otthonra, hanem szelleme igényes táguulására is. Mikor ráeszmélt tiltott szerelmére „édesapja” iránt Melinda szimbolikus öngyilkosságot követett el azzal, hogy visszatért a gyári munkás szeretőjéhez Hegedüs Tiborhoz. Visszatért ahhoz a nyomasztó és jövő nélküli társadalmi perifériára, ahonnan anno a Simkó házaspár kiemelte. Az alábbi idézet alátámasztja, hogy a lány utólag már látta, hogy milyen környezetben élt és mennyire destruktív életvitelt folytatott. *„Melinda bosszús volt, ha Gézu vagy Hegedüs Tibor jelentkezett, Katalin látta rajta, hogy visszamenőleg, utólag érzi magát rosszul az emlékei között.”*⁶¹

Melinda nem a természet törvénye ellen vétkezett:

*„az apát gyűlölni bizony bűn,
ám ahogyan szereted te, nagyobb bűn!”*⁶²

s nem azért menekül el a családtól, mert a társadalom nem nézné jó szemmel, hanem mert Katalint túl forrón és buzgón szerette ahhoz, hogy ily alantas módon elárulja. *„Elek szerelmes belém, és ha én ott maradok nálad, végképp bele fogok szeretni én is. A testem már mondja. Mondta az éjjel is. Nekem úgy kell Hegedüs Tibor, mint neked. [...] De te olyan jó voltál hozzám, amilyen soha senki, és olyan árva vagy, amilyen én sose voltam egész életemben. Csak nem képzeled, hogy visszamegyek, és rád hozom, ami jön?”*

⁵⁹ SZABÓ Magda, *Freskó*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (178. oldal)

⁶⁰ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (344. oldal)

⁶¹ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (345. oldal)

⁶² <http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm>

Miért is szimbolikus ez a menekülés? Ókori társa, Myrrha Melindához hasonlóan, amikor ráeszmélt tiltott szerelmére bánatában és szégyenében fel akarta kötni magát a palotában. Ovidius így fogalmazott:

„erre meg arra hajol, mindkétféle hullna: szerelme

nyugtot s célt másban nem lelhet, mint a halálban.

Ezt választja. Feláll; vetné a nyakába a hurkot;

felkötöi köntös-övét kapujuknak legtetetjére

s „Légy boldog, szeretett Cinyras, s hogy mért halok, értsed!”⁶³

Az ókori történetben a királyleányt dajkája menti meg, s megesküszik rá, hogy segít neki beteljesíteni szerelmét. Miután Katalinnak Melinda bevallja vétkét, Katalin jó anyaként, s egyben „rossz” feleségként beleegyezik, és önként adja át helyét az ifjú lánynak. Ő engedi el Eleket, mert tudja, hogy ez áll mindhármuk érdekében. Azért is beszédes ez a történet, mert Katalin ekkor már nem szerette Eleket, s nem fájó szívvel hagyja el. Ezért tágul a jelentésmező és ezért értelmezhetjük őt Myrrha dajkájaként, mert ebben a szituációban már anyaként vagy inkább pótanyaként jelenik meg, s nem Simkó Eleknéként. *„Valamikor nagyon szerette Eleket, voltak időszakok, amikor önfeledten boldog volt vele, ezeknek a hónapoknak az emléke ma is elég fényes volt benne ahhoz, hogy önzetlenül minden jót kívánjon és akarjon Simkó Eleknek.”⁶⁴*

Csándy Katalin ebből a szempontból azért maradt ki az elemzésemből, mert az író nő önmaga adja meg a választ a kérdésre: *„Az én Danaidámnak az a bűne, hogy csak önmagára figyel élete kétharmad szakaszában, s nem veszi észre, hogy minden kor történelmi időszak, amelyben nemcsak alakul az emberi sors, hanem maga a benne élő s adhat jelzést, esetleg fordulatot a hazai vagy világtörténelemnek.”⁶⁵*

⁶³ <http://mek.niif.hu/03600/03690/03690.htm>

⁶⁴ SZABÓ Magda, *Pilátus*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008, (370. oldal)

⁶⁵ SZABÓ Magda, *A Danaida*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008

ÖSSZEGZÉS

Mint az első oldalon említettem, dolgozatomban alapvetően azt a kérdéskört vizsgálta, hogy értelmezhetőek-e a modern női szubjektumok az ókori hagyományok olvasatában, s ha igen, mindez hogyan tágitja a jelentésmezőket.

Az előbbi fejezetekben láttuk, hogy Szabó Magda regényeinek szereplői igen széles és gazdag mitológiai adaptációkat rajzolnak elénk. Ezen a tág spektrumon mozgó nőalakok hasonló, de mégis más és más vérmérséklettel rendelkező istennők „kicsinyített” - pontosabban halhatatlanságát elvesztett - másai. Az archetipikus képek tetten érhetők a regényekben, a részletes regényelemzésekben be is bizonyítom ezt. Bizonyos archetipikus képek determinálhatják a szubjektum sorsát, ezzel is többlet jelentést adva a hagyományoknak, gondoljunk csak *A danaida* szereplőire, vagy *a Pilátus* történetére.

Bizonyos regényeket, melyeknek címéből adódóan értelmezhető a pretextus .pl: Mózes egy, huszonkettő, *A danaida* vagy *a Pilátus*, azért nem elemeztem, mert az író maga adja meg az értelmezési kulcsokat a regényekkel kapcsolatban.

A továbbiakban szeretnék ezzel részletesebben foglalkozni, komolyabban elemezni, illetve feldolgozni a műveket, esetleg továbbiakat, de idő és hely, illetve megfelelő tudás szűkében erre még nem volt alkalmam.

IRODALOMJEGYZÉK

- ELIADE, Mircea: A szent és a profán, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987
- ELIADE, Mircea: Az örök visszatérés mítosza, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998
- KERÉNYI Károly, Görög mitológia, Szukits Könyvkiadó, Szeged
- SZABÓ Magda, A Danaida, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- SZABÓ Magda, Freskó, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- SZABÓ Magda, Mózes egy, huszonkettő, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- SZABÓ Magda, Pilátus, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- SZOPHOKLÉSZ, Elektra - Oedipusz király – Antigoné, Szépirodalmi Könyvkiadó
- TOKAREV, Sz. A.: Mitológiai Enciklopédia I-II. Gondolat Kiadó, 1988
- TRENCSENYI-WALDAPFEL Imre, Görög regék és mondák, Móra Ferenc Könyvkiadó, 2001.

Internetes hivatkozások:

HÉSZIODOSZ, Istenek születése, Munkák és napok:

<http://mek.oszk.hu/06200/06221/index.phtml>

OVIDIUS NASO, Pulbius, Átváltozások:

<http://mek.oszk.hu/03600/03690/index.phtml>

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS.....	2
A MÍTOSZRÓL PÁR SZÓBAN.....	4
MI IS AZ AZ ARCHETÍPUS?	6
ANYAKÉPEK ÉRTELMEZÉSI LEHETŐSÉGE	10
HOLTOMIGLAN HOLTODIGLAN A MITOLÓGIÁBAN ÉS A REGÉNYBEN.....	20
SZŰZ ÉS SZERETŐ AMBIVALENCIÁJA.....	24
ÖSSZEGZÉS	29
IRODALOMJEGYZÉK	30
TARTALOMJEGYZÉK.....	31

NYILATKOZAT

Alulírott, büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy
az általam benyújtott,
..... című szakdolgozat önálló
szellemi termékem. Amennyiben mások munkáját felhasználtam, azokra megfelelően hivatkozom,
beleértve a nyomtatott és az internetes forrásokat is.

Aláírással igazolom, hogy az elektronikusan feltöltött és a papíralapú szakdolgozatom formai
és tartalmi szempontból mindenben megegyezik.

Eger, év hó nap.

.....

aláírás